

**Posudek vedoucího diplomové práce Bc. Terezy Matouškové „Matka vražednice v českém tisku druhé poloviny 19. století a na začátku 20. století“, Praha 2021, FHS UK**

Tereza Matoušková se ve své diplomové práci zaměřila na problematiku, která v evropském a ani českém dějepisectví už není zdaleka opomíjená, ať se to týká jednání aktérů, resp. akterek samých a jeho stíhání justicí, nebo jejich obrazu či chceme-li reprezentací. Matky vražednice představovaly od raného novověku poměrně frekventované téma veřejné debaty a s tím, jak se tato debata v 18. a 19. století proměňovala, se také nabízí různé perspektivy, z nichž lze diskurz o infanticidii a jeho pachatelkách studovat (sekularizace deliktu, jeho socioekonomická determinace, genderové aspekty aj.). Byť nikde neužívá tento pojem, jsou předmětem zájmu Matouškové do jisté míry modernizační souvislosti tohoto jednání – jeho obraz ve zmasovělém denním tisku po polovině 19. století (a možný dopad na veřejnost) a jeho prostřednictvím také rostoucí expertní role lékařů před soudem (část 4.2). Za sporné, resp. nepodložené však můžeme mít východisko, že důsledkem industrializace a urbanizace byl nárůst počtu svobodných žen, žijících mimo rodinnou kontrolu, a z toho plynoucí vyšší počet infanticidií.

Faktickým okolnostem vražd dětí matkami se pisatelka na základě sekundární literatury věnuje ve druhé kapitole, jádro práce, tedy analýza mediální reprezentace matek a procesů s nimi, je obsahem kapitoly třetí a čtvrté, kde naopak průběžné odkazování na literaturu postrádáme. Autorka vychází z nevysloveného předpokladu, že novinové texty věrně odrážejí nejen soudní procesy, ale že odkrývají i motivy, strategie a jednání zúčastněných ještě před vznesením obvinění. Pro nedůsledné oddělení mediální reprezentace a toho, jak by se procesy jevíly například na základě soudních pramenů, je příznačné, že se v příslušné kapitole poněkud směšuje role expertů při vyšetřování a pozornost, věnovanou mrtvole dítěte novináři (s. 71). Podobně pisatelka stírá hranici mezi situací těhotné ženy či rodičky v domácnosti či komunitě na jedné straně a situací obviněné před soudem na straně druhé, když v obou identifikuje obranné strategie, což je pojem, užívaný v dosavadním bádání (o

raném novověku) spíše až pro vyšetřování a proces, nikoliv pro snahu zakrýt těhotenství, potažmo delikt, před okolím (s. 31).

Analýzou reprezentací matek-vražednic dospívá autorka v zásadě ke třem velkým interpretačním kategoriím či modelům – krkavčí matka, matka v (hmotné) nouzi a nepočetná žena. Pro 19. století zde příznačně chybí kategorie hříchu. (Podkapitoly 3. 4 a 3. 5, věnované expertnímu pohledu na duševní stav žen a reprezentacím ostatních aktérů, účastníků se proceů, pak v tomto oddílu působí poněkud neústrojně.) V novinách Matoušková nachází zastoupené všechny tři kategorie, neklade si ale příliš otázku, zda nějaký výklad infanticidního jednání v čase či s ohledem na názorové zaměření periodika převažuje, zda se o různých příčinách vražd dětí v novinách či mezi nimi vede polemika. Výjimkou je důraz, který na obecné hospodářské poměry doby příčinu špatné situace matek kladly listy určené dělnictvu jako např. Pochodeň. Skutečnost, že je to vzápětí citovaná Národní politika, která s odvoláním se na dostupnou instituci naleznoucí vinu sociokonomickým poměrům přičítat odmítá a jakoby se vrací k obrazu krkavčí matky (s. 49-50), autorku k úvaze o rozdílném přístupu jednotlivých periodik k příčinám infanticidií nevede. Jako hlavní motiv, připisovaný od druhé poloviny 19. století médiu matkám vražednicím, Matoušková nicméně uvádí hmotou nouzi (s. 51). Posun lze spatřovat i v tom, že některé noviny se k společenské ostrakizaci svobodných matek („nepočetnost“) stavějí vesměs kriticky právě doby k příčině infanticidií (mj. s 57). S liberalismem však Matoušková takovýto postoj explicitně nespojuje. Současně jsou ale prezentovány i případy, kdy noviny odsudek nepočetné matky reprodukují. Autorka tyto pohledy staví vedle sebe a nechává čtenáře bez vlastní vyhraněnější interpretace.

V úvodní části Matoušková za inspirativní označuje Foucaultovo pojetí jazyka (tak jak jí ho zprostředkovává sekundární literatura), sama s ním, ani s komplexnějšími koncepty (např. právě modernizací) ale npracuje. Je skutečnost, že se autorka obrací k titulům pro Anglii kolem poloviny 19. století, zapříčiněná absencí studií k mediálnímu obrazu žen v 19. století v českém prostředí? Nedostatkem (českojazyčných) vzorů by bylo možné také vysvětlit to, že autorka až na výjimky neprovádí detailní diskurzivní analýzu a delší citáty používá především jako ilustrace jednotlivých kategorií. Nezabývá se jednotlivými jazykovými prostředky a postupy, ani jazykovými mody či perspektivou, z jaké texty (psané bez výjimky muži) nahlížejí na ženy. (Můžeme v některých textech jako v tom na s. 46 „nalezla minulého roku na

žebrových cestách svých jistého mladého tovaryše, jenž k Nohlové zaplál na okamžik osudovou vášní“, hledat ironii?)

Nelze nicméně tvrdit, že práce postrádá jakoukoliv interpretaci. Poměrně plasticky je v ní zachycena oscilace mezi obrazem ženy – morálního ohrožení společenského řádu a ženy – oběti socioekonomických podmínek (včetně mediálně nepřítomných otců dětí). Jde však právě jen o oscilaci, Matoušková ve svém materiálu neshledává žádnou výraznější vývojovou tendenci. Práci je v neposlední řadě nutné ocenit právě pro rozsáhlou heuristiku, byť se autorka nikde nevyjadřuje k celkovému počtu článků, ani k reprezentativnosti takového, digitální dostupností definovaného vzorku.

Posuzovaný text má vesměs dobrou jazykovou úroveň, kromě nečetných neobvyklých vazeb (s. 44 – ozýval se kritický osten, s. 53 – nést váhu ve způsobu) a překlepů obsahuje v závěru i několik gramatických chyb ve shodě podmětu s přísudkem („listy ... otiskli“, s. 62; „vstupovali osoby“, s. 65; „noviny uváděli, ... konstatovali“, s. 66; „vyjadřovali se ... osoby“, s. 75; „psali Národní listy“, s. 81) a rovněž chyby v interpunkci (s. 40, 69, 86). Upozornění zasluhuje i pleonastické vyjádření „nejenže vybočily ze své očekávané genderové role, ale zcela bořily všeobecně sdílenou představu o tom, jak by se žena měla správně chovat a jaká je její „přirozenost““ (s. 24); podobně se můžeme ptát, jak se liší odsouzení „morální“ od „veřejného“ (s. 26). Na s. 36 je pak pro obviněnou ženu před soudem nenáležitě užito označení „kriminálnice“.

I přes všechny uvedené výhrady Tereza Matoušková ve své diplomové práci shromáždila rozsáhlý materiál a analyticky si s ním poměrně obstojně poradila. Práci proto **doporučuji k obhajobě** a hodnotím ještě jako **velmi dobrou (2)**.

Praha, 24. 8. 2021